

Engelsk

Engelsk programfag handler om språk- og kommunikasjonsutvikling. Faget skal bidra til å utvikle din interkulturelle forståelse, gi deg økt forståelse av allsidigheten i det engelske språket og gi deg øving i å bruke et situasjonstilpasset språk.

Faget passer godt for deg som vil bygge videre på din engelskkompetanse og utvikle deg både muntlig og skriftlig. Det å lære engelsk har stor betydning for deg i utdanning, i arbeidslivet og i samhandling med mennesker fra hele verden.

Faget engelsk 1 avsluttes etter vg2, men man kan velge å fortsette med Engelsk 2 på vg3. Begge fag har en muntlig og en skriftlig karakter.

For å utvikle din kompetanse om språk og kommunikasjon, lærer du om hvordan du kan

- tilpasse hvordan du snakker og skriver til ulike situasjoner og formål.
- bruker et rikt og presist ordforråd både muntlig og skriftlig
- bruke kunnskaper om språket til å forbedre eget språk og egne tekster
- skrive ulike typer tekster som essay, formell søknad, CV, leserinnlegg og andre både formelle og uformelle sjangrer
- bruke det muntlige språket i diskusjoner, presentasjoner, videoer, formell og uformell samtale, podkasts m.m.
- bruke ulike fagspesifikke tekster på engelsk med tema fra andre fag - bruke kilder på en kritisk og etterrettelig måte

Språket ditt utvikler seg samtidig som du

- lærer ulike språklige varianter i engelskspråklige land
- analyserer og tolker skjønnlitterære tekster, både som lærer bestemmer og tekster du velger selv
- fordypet deg i hvordan engelsk blir brukt i informasjons- og meningsutveksling globalt
- fordypet deg i aktuelle samfunnsdebatter i engelskspråklige land
- utforsker minst ett selvvalgt emne knyttet til språk, kultur, samfunn eller vitenskap

Kompetansemål etter engelsk 1

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke egnede lese-, lytte-, tale- og skrivestrategier tilpasset situasjon og formål
- bruke et rikt og presist ordforråd av generell og fagspesifikk art på en hensiktsmessig og situasjonstilpasset måte både muntlig og skriftlig
- anvende kunnskaper om ord, setningsbygging, tekstbinding og språkbruk for å forbedre eget språk og egne tekster
- produsere ulike muntlige og skriftlige situasjonstilpassede tekster med klart innhold og hensiktsmessig stil og struktur
- anvende hensiktsmessige kilder på en kritisk og etterrettelig måte
- lese og bruke ulike typer tekster på engelsk som utgangspunkt for egen språklæring og faglig refleksjon
- bruke ulike fagspesifikke tekster på engelsk med tema fra andre fag, som utgangspunkt for egen språklæring og faglig refleksjon
- analysere og tolke skjønnlitterære tekster på engelsk, inkludert selvvalgte tekster
- reflektere over språklige varianter i noen engelskspråklige land
- reflektere over innflytelsen til og bruken av det engelske språket i informasjons- og meningsutveksling globalt
- vise forståelse, selvstendig refleksjon og kritisk tenking i analyse av noen aktuelle samfunnsdebatter i engelskspråklige land
- utforske og presentere minst ett selvvalgt emne knyttet til språk, kultur, samfunn eller vitenskap ved kritisk bruk av engelskspråklige tekster og andre kilder

Kompetansemål etter engelsk 2

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke egnede lese-, lytte-, tale- og skrivestrategier tilpasset situasjon og formål
- bruke et rikt, presist og variert språk av generell og fagspesifikk art på en hensiktsmessig og situasjonstilpasset måte både skriftlig og muntlig
- produsere ulike typer skriftlige og muntlige faglige tekster med klart innhold, hensiktsmessig stil og struktur
- anvende hensiktsmessige kilder på en kritisk og etterrettelig måte
- vise selvstendig refleksjon og kritisk tenking i lesing og drøfting av ulike typer tekster
- tolke og drøfte noen typer skjønnlitterære tekster på engelsk i lys av deres historiske og kulturelle sammenhenger
- utforske og drøfte noen engelskspråklige lands språklige, kulturelle og politiske innflytelse i verden
- sammenligne og videreformidle noen samfunnsmessige og politiske forhold i to engelskspråklige land ut fra historiske sammenhenger
- utforske og presentere minst ett selvvalgt emne fra engelsk 2 ved kritisk bruk av engelskspråklige tekster og andre kilder

Entreprenørskap og bedriftsutvikling

EB1 handler om å starte, drifte og avvikle en bedrift gjennom arbeid i Ungdomsbedrifter (UB). Det innebærer å forstå idéutviklingsprosesser, hvordan man kan etablere en bedrift, planlegge den og drifte UB slik at man får solgt sine produkter eller idéer.

Noen hovedtema er: Fra mulighet til bedrift, produktutvikling, forretningsmodell, finansiering og organisering av produkt og personell.

Faget passer godt for deg som er initiativrik, analytisk og har gjennomføringsevne. Faget EB1 gir rom for stor selvstendighet i drift av UB. I faget blir du vurdert både i teori og praksis.

Læreplanen i Entreprenørskap og bedriftsutvikling 1 inneholder hovedområder etablering og drift.

Du lærer om:

- utforme mål og visjoner for en virksomhet
- beregne kapitalbehov og innhente informasjon om ulike finansieringsmuligheter
- utarbeide en forretningsplan
- kartlegge nettverksmuligheter og utarbeide en plan for nettverkssamarbeid - gjennomføre stiftelsesmøte
- utarbeide en markedsstrategi for en virksomhet
- føre og avslutte et regnskap i henhold til lover, forskrifter og regler
- utarbeide drifts- og likviditetsbudsjett
- drøfte betydningen av et godt internt samarbeidsklima
- utarbeide miljørapport og årsrapport for en virksomhet
- gjøre rede for ulike årsaker til at virksomheter avvikles og avhendes

Kompetansemål etter entreprenørskap og bedriftsutvikling 1

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke kilder, teorier og modeller i arbeid med faglige spørsmål, emner og problemstillinger
- utforske ulike kreativitetsprosesser og utvikle forretningsideer
- utforske og bruke ulike innovasjonsprosesser ved etablering av virksomheter
- utvikle forretningsmodeller og vurdere opp mot bærekraftig utvikling
- utforske og vurdere hvordan samhandling påvirker innovasjon og utvikling
- sammenligne og vurdere informasjon om markeder, kjøpsatferd og segmenter for å ta beslutninger
- gjennomføre situasjonsanalyse, vurdere utviklingsmuligheter og sette mål i en oppstartsfasen

- utforske og bruke ulike konkurransemidler i en oppstartsfasen
- vurdere og velge selskapsformer ut fra risiko og ansvar ved etablering
- reflektere over hva som kjennetegner en god leder i etableringsfasen, og hvordan leder og medarbeidere samhandler og setter sammen gode team
- beregne og vurdere pris og kapitalbehov, utarbeide budsjett og vurdere finansieringsmuligheter med tanke på risiko og ansvar for en ny virksomhet
- lese regnskap og nøkkeltall for å vurdere en virksomhets lønnsomhet
- reflektere over hva entreprenøriell kompetanse er, og vurdere hva det har å si for utvikling av virksomheter

Kompetansemål etter entreprenørskap og bedriftsutvikling 2

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke kilder, teorier og modeller i arbeid med faglige spørsmål, emner og problemstillinger
- utforske ulike innovasjonsprosesser og drøfte betydningen innovasjon har for videreutvikling av en virksomhet
- utforske og vurdere konsekvenser bærekraftig verdiskaping har for videreutvikling av en virksomhet
- utforske og vurdere forretningsmodeller for å videreutvikle virksomheter
- reflektere over hva samfunnsansvar innebærer, og utforske og sammenligne virksomheters samfunnsansvar lokalt og globalt
- kartlegge og vurdere støtteordninger i videreutvikling av virksomheter nasjonalt og internasjonalt
- utforske og vurdere hvordan virksomheter kan bruke ulike vekst-, markeds- og konkurransestrategier ved videreutvikling
- vurdere internasjonale forretningsmuligheter og sammenligne nasjonale og internasjonale forretningskulturer
- vurdere ulike lederstiler og drøfte hvordan ledere og medarbeidere kan påvirke utviklingen av virksomheter
- vurdere bruk av prosjekt og andre samarbeidsformer og betydningen nettverksbygging har i utvikling av virksomheter
- vurdere behovet for organisasjonsutvikling i etablerte virksomheter
- vurdere hvordan finansiering av kapitalbehov bidrar til framtidig lønnsomhet og verdiskaping for virksomheter
- reflektere over og vurdere betydningen entreprenøriell kompetanse har for videreutvikling av en virksomhet

Markedsføring og ledelse handler om å forstå hvilke vurderinger som ligger bak markedsføring av varer, tjenester og ideer. Gjennom å reflektere over hvordan mennesker er, lærer man å vurdere hvordan markedsføringen kan gjøres så effektiv som mulig. Samtidig med dette lærer man å bringe inn bærekraft, etisk bevissthet og juridisk holdbarhet inn i beslutningene.

Faget passer for deg som har interesse for å forstå hva som skjer i næringsliv og marked. Den som kjenner markedets tenking vil også få begreper og modeller for å foreslå mål, strategier og tiltak selv. Og man vil få bedret kritisk sans til å vurdere det man selv utsettes for som forbruker.

Markedsføring og ledelse har tre hovedfelter:

Markedsanalyse og innsikt

Du får teorier om mennesker og marked, og lærer å hente inn og være kritisk til informasjon som kan danne grunnlag for beslutninger.

Markedsstrategiske vurderinger

Du lærer å vurdere tiltak og virkemiddelbruk for å nå virksomhetens mål. Du lærer å kunne ta etiske, bærekraftige og markedsstrategiske valg.

Kreativitet og problemløsning

Du utfordres på å finne dine løsninger og vurdere dem med faglig innsikt og egne idéer og etisk refleksjon.

Kompetansemål etter markedsføring og ledelse 1

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- velge og bruke kilder, markedsførings- og ledelsesteorier og modeller i arbeid med faglige spørsmål, emner og dagsaktuelle problemstillinger
- vurdere forhold som påvirker forbrukeratferd, og reflektere over psykologiske, sosiale og kulturelle faktorer
- utvikle forretningsideer og mål for virksomheten og vurdere aktuelle målgrupper
- bruke og utvikle markedsundersøkelser for å utforske og få innsikt i markeder og målgrupper
- gjennomføre situasjonsanalyser som grunnlag for beslutninger
- utforske produkt- og merkevarestrategier og vurdere hvordan virksomheter bruker produkter som konkurransemiddel
- utforske ulike distribusjonsstrategier i markedsføring og vurdere hvordan virksomheter bruker distribusjon som konkurransemiddel
- utforske ulike prisstrategier og prissettingsmetoder og vurdere hvordan virksomheter bruker pris som konkurransemiddel

- utforske ulike kommunikasjonsstrategier og vurdere hvordan virksomheter bruker markedskommunikasjon som konkurransemiddel
- planlegge mediemiks og utvikle innhold for ulike kanaler i markedskommunikasjon
- utforske og vurdere hvordan virksomheter kombinerer bruk av konkurransemidler
- reflektere over og vurdere rollen til personalet og ledelsen i gjennomføring av virksomhetens markedsføringsstrategi
- utforske og følge gjeldende regelverk for markedsføring og vurdere virksomhetens etiske ansvar
- reflektere over sammenhengen mellom markedsføring og bærekraftig utvikling ut fra sosiale, økonomiske og miljømessige forhold

Kompetansemål etter markedsføring og ledelse 2

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- velge og bruke kilder, markedsførings- og ledelsesteorier og modeller i arbeid med faglige spørsmål, emner og dagsaktuelle problemstillinger
- utvikle og vurdere visjoner, forretningsideer og overordnede mål
- drøfte og begrunne ulike faktorer som påvirker målgruppevalg
- bruke situasjonsanalyse og bransjeanalyse og vurdere markedsstrategiske beslutninger
- utvikle merkevarestrategier og vurdere posisjonering i merkevarebygging
- utvikle distribusjonsstrategier og vurdere påvirkning av makt og avhengighet i en verdikjede
- drøfte ulike faktorer som påvirker prissetting, og utvikle prisstrategier
- vurdere og utvikle kommunikasjonsstrategier, utforske dagsaktuelle kommunikasjonskanaler og planlegge mediemiks
- vurdere lederens rolle og funksjon i utviklingen av markedsstrategi og i internmarkedsføring
- utvikle og begrunne helhetlige markedsstrategier og drøfte etisk bruk av konkurransemidler
- vurdere hvordan virksomheter kan utvikle helhetlig markedsstrategi, og utforske ulike metoder for å måle effekten av markedsføringstiltakene
- drøfte virksomhetens samfunnsansvar ut fra et etisk, lovmessig og forretningsmessig perspektiv, og vurdere dette opp mot virksomhetens omdømme
- vurdere bærekraftige valg for virksomheter med tanke på sosiale, økonomiske og miljømessige forhold

Medie- og informasjonskunnskap

Medie- og informasjonskunnskap handler om å forstå mediesamfunnet. Det innebærer å forstå seg selv i mediesamfunnet, både som skapende individ og som bruker av medium. Gjennom å avdekke hvordan mediefortellinger er bygget opp, skal elevene forstå mer av den rollen media spiller i samfunnet og i deres eget liv. Medie- og informasjonskunnskap skal styrke forståelsen av sammenhengen mellom ytringsfrihet, frie medium og fungerende

demokrati.

Faget passer godt for deg som liker å jobbe variert og kreativt. Du trenger ikke å skaffe deg utstyr eller ha erfaring med medieproduksjon for å kunne ta faget. Det passer også for de som ønsker å ha en avveksling fra mer teoritunge fag.

Faget (MIK-1) avsluttes etter vg2, men man kan velge å fortsette med MIK-2 på vg3.

Læreplanen i Medie- og informasjonskunnskap inneholder tre hovedområder:

Medium, individ og samfunn

Du lærer om:

- Kommunikasjon. Hva som kjennetegner god kommunikasjon og hva som kan hindre slik kommunikasjon
- Påvirkning. Hvordan ulike medier kan påvirke identiteten vår og hvordan vi oppfatter verden rundt oss.
- Mediebruk. Hva bestemmer hvilke medier vi bruker? Hva er følgene av at mange utvikler egne medieprodukter? Hvordan kan statistikk brukes og misbrukes av mediene? Hvilke medietilbud finnes for minoritetene?

Uttryksformer

Du lærer å:

- Bruke ulike digitale verktøy for å lage egne medieprodukter (filme, fotografere, redigere)
- Lage journalistiske produkter (med tekst, foto og film)
- Kjenne igjen typiske trekk ved journalistikk, reklame, propaganda, informasjon og underholdning
- Forstå hvordan internett er bygget opp
- Vurdere hvilke kilder du kan stole på

Medieutvikling

Du lærer om:

- Mediene i Norge. Hvordan har de utviklet seg og hvem eier mediene? Hva er norsk mediepolitikk?
- Presse og demokrati. Hvilke oppgaver har pressen i demokratiet vårt? Hvordan er ytringsfrihet en forutsetning for frie medier og demokrati?

Kompetansemål etter medie- og informasjonskunnskap 1

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- finne, vurdere og bruke kjelder
- bruke medie- og kommunikasjonsfaglege teoriar i arbeid med faglege spørsmål, emne og problemstillingar

- reflektere over kva rolle media spelar for utviklinga av demokratiet i Noreg, og drøfte samanhengen mellom ytringsfridom og demokrati
- gjere greie for hovudlinjer i mediepolitikken i Noreg og drøfte samanhengar mellom mediestrukturen, mediepolitikken og den teknologiske utviklinga i dag
- planleggje og utvikle medieprodukt knytte til medieutvikling
- reflektere over mediebruk og vurdere korleis sosiale medium, og andre medium, kan påverke haldningar, identitet og sjølvforståing
- utforske kva rolle media har i korleis dei presenterer ulike grupper i samfunnet og reflektere over korleis urfolk og minoritetar er presenterte og representerte i media i Noreg
- reflektere over og vurdere etiske og juridiske utfordringar i ulike kommunikasjonssituasjonar og i eigne medieproduksjonar
- vurdere skiljet mellom faktabaserte ytringar og andre ytringar
- beskrive journalistisk arbeidsmetode og reflektere over denne i eigen medieproduksjon
- reflektere over omgrepet sjølvjustis i media og drøfte konsekvensar av brot på medieetiske normer
- reflektere over konsekvensar av uklare skilje mellom journalistikk og andre medieuttrykk
- gjere greie for ulike kommunikasjonsmodellar og bruke desse i analyse og produksjon av medietekstar
- reflektere over samanhengar mellom form og innhald i ulike typar medieforteljingar og utvikle ulike medieproduksjonar

Kompetansemål etter medie- og informasjonskunnskap 2

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- finne, vurdere og bruke kjelder
- bruke faglege teoriar i arbeid med faglege spørsmål, emne og problemstillingar
- utforske sentrale trekk ved internasjonal mediestruktur og mediepolitikk, og drøfte samanhengar mellom mediesystem, ytringsfridom og demokrati
- analysere nyheitsformidling i eit internasjonalt perspektiv
- drøfte kva konsekvensar medieutviklinga har for journalistrolla, og utforske og reflektere over korleis nye medium og forteljemåtar kan brukast i eigne journalistiske produksjonar
- drøfte etiske problemstillingar i journalistikk og andre medieuttrykk og i eigen medieproduksjon
- drøfte korleis produksjon og distribusjon av informasjon kan bli styrt og kontrollert av ulike interesser og gjennom teknologi og ulike strategiar
- drøfte kva makt media har
- drøfte forholdet mellom ytringsfridom og ytringsansvar
- utforske og vurdere eigne moglegheiter til å delta i samfunnsdebattar og til å setje dagsordenen
- analysere forskjellige medieforteljingar og reflektere over samanhengar mellom form og innhald

- drøfte korleis medieforteljingar kan skape respekt og forståing mellom folk og kulturar, men også stereotypiar og fordommar
- planleggje, utvikle og presentere eigne medieforteljingar på nye måtar

Psykologi

Psykologi handler om hvordan forstå menneskets tanker, følelser og atferd. Faget gir et vitenskapelig perspektiv på psykologiske prosesser og mekanismer i og mellom mennesker og skal bidra til utvikling av en helhetlig forståelse av mennesket.

Faget fremmer refleksjon og kritisk tenkning rundt endringer og utfordringer på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

Læreplan i Psykologi har tre hovedområder:

Tanker, emosjoner og adferd

Du lærer:

- om hvordan tanker, emosjoner og atferd henger sammen
- hvordan tanker, emosjoner og atferd påvirkes av individuelle, situasjonelle og sosiale faktorer, og at det er stor variasjon i hvordan individet påvirkes av disse
- om ulike psykologiske perspektiver, metoder og teorier
- å anvende et psykologisk begrepsapparat

Menneskelig utvikling og samspill

Du lærer:

- om hvordan arv, miljø og psykologiske prosesser påvirker menneskets utvikling, læring, valg og helse i et livslangt perspektiv
- å knytte sammen fagkunnskap og erfaringer, og får bedre forståelse av hvem du er, hvordan mestre eget liv og møte samtidens utfordringer
- om identitet og tilhørighet, empati overfor andre og får økt bevisst om muligheten til og ansvaret for å påvirke eget og andres liv til det bedre

Vitenskapelig og kritisk tenkning

Du lærer:

- å skille mellom framstillinger av ulike psykologiske temaer med varierende grad av faglig forankring, og vurdere gyldigheten av påstander og argumenter
- å undersøke psykologiske problemstillinger ved hjelp av teorier og forskningsmetode
- bruke nysgjerrighet, kreativitet, vitenskapelig tenkemåte og kritisk refleksjon i utforsking av psykologiske tema

Kompetansemål etter psykologi 1

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- sammenligne, anvende og vurdere ulike vitenskapelige tilnærminger, teorier, perspektiver og metoder, og vurdere forskjellige forklaringer på psykologiske problemstillinger
- utforske ulike temaer innenfor anvendt psykologi, og vurdere hvordan psykologi kan anvendes i ulike yrker
- gjøre rede for hukommelse og reflektere over hva som kan påvirke hukommelsesprosessen
- beskrive ulike perspektiver på læring, reflektere over hva som hemmer og fremmer læring, og vurdere egne læringsstrategier
- drøfte sammenhengen mellom motivasjon, mestring og læring
- drøfte hvordan samspillet mellom arv og miljø har betydning for utvikling av personlighet, identitet og tilknytning
- utforske og gjøre rede for hvordan persepsjon og kognisjon virker inn på menneskets forståelse av seg selv og omverdenen
- utforske og vurdere hvordan individuelle, sosiale og psykologiske faktorer påvirker mennesket til å ta, og unnlate å ta, bærekraftige valg
- gjøre rede for psykiske kriser og drøfte mulige utfall av disse
- beskrive hovedtrekk i sansesystemets, nervesystemets og hormonsystemets oppbygning og funksjon, og utforske hvordan disse systemene sammen utgjør grunnlaget for tanker, emosjoner og atferd
- utforske og gjøre rede for hvordan evolusjonspsykologi forklarer menneskets tanker, emosjoner og atferd
- beskrive hvordan bruk av rusmidler hos ungdom og unge voksne påvirker hjernens funksjon og reflektere over hvordan bruk av rusmidler kan påvirke psykisk helse og livskvalitet
- drøfte konsekvenser av stress, vurdere betydningen av sårbarhet og resiliens og reflektere over hvordan man kan forebygge negative stressreaksjoner

Kompetansemål etter psykologi 2

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- planlegge, beskrive og gjennomføre en undersøkelse av en psykologisk problemstilling, analysere og drøfte resultater
- sammenligne og anvende ulike vitenskapelige tilnærminger, teorier, perspektiver og metoder, og vurdere forskjellige forklaringer på psykologiske problemstillinger
- drøfte hvordan sosial påvirkning og interaksjon i grupper kan påvirke holdninger, atferd og identitet
- drøfte årsaker til utenforskap og reflektere over konsekvenser for individet
- gjøre rede for faktorer som påvirker utviklingen av sosial kompetanse, og reflektere over betydningen av sosial kompetanse
- gjøre rede for hvordan mellommenneskelige konflikter kan oppstå og utvikle seg, og drøfte hvordan verbal og ikke-verbal kommunikasjon kan bidra til både å utvikle og å løse konflikter

- drøfte hvordan ulike former for kommunikasjon påvirker sosial samhandling og livskvalitet
- reflektere over hvordan synet på psykisk helse og behandling av psykiske lidelser har endret seg og er i endring
- drøfte begrepene normalitet og psykisk helse og reflektere over hva som skiller psykiske vansker og psykiske lidelser
- utforske samspillet mellom biologiske, psykologiske og sosiale faktorer for utvikling av god psykisk helse, og drøfte forebygging og behandling av psykiske vansker og lidelser i lys av dette

Rettslære

Rettslære handler om å forstå oppbyggingen, ivaretagelsen og de rettslige sidene av et demokratisk samfunn. Kunnskap om rettsikkerhet, likeverd og likestilling er sentralt i faget. Rettslære gir elevene kompetanse om gjeldene rett, og hvilke rettigheter og plikter den enkelte har. Elevene skal øves i kritisk tenkning, det å se en sak fra flere sider, og komme med relevante argumenter.

Rettslære 1 og 2 består av tre kjerneelement:

Juridisk refleksjon

Juridisk refleksjon handler om å utvikle kompetanse i å skille mellom rett og rettferdighet. Elevene skal reflektere over sammenhengen mellom rettsregler og etikk. Elevene skal arbeide systematisk og undersøkende med konkrete, praktiske og rettslige utfordringer.

Juridisk metode

Juridisk metode handler om kompetanse i å skille rettsregler fra andre normer og regler i samfunnet. Juridisk metode er læren om hvilke rettskilder som finnes, og hvordan en bruker disse rettskildene for å løse juridiske spørsmål. Elevene skal bruke prinsippene rundt rettskilder og juridisk oppgaveteknikk for å løse rettslige spørsmål.

Rettsreglene i samfunnet

Rettsreglene i samfunnet handler om de rettslige forholdet mellom ulike parter. Rettslære skal gi kompetanse til å delta i videreutviklingen av demokratiet i Norge. Kunnskap om rettskildene, og ferdigheter til å kunne bruke gjeldene rett står sentralt i faget.

Kompetansemål etter rettslære 1

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- reflektere over Norge som rettsstat og vurdere maktfordeling, rettsikkerhet og legalitetsprinsippet i Norge
- utforske og drøfte kva funksjon rettsreglane har i samfunnet

- utforske og bruke ulike rettskjelder for å løse juridiske problemstillingar
- identifisere partar, krav, rettsleg grunnlag og juridisk problemstilling, og gjennomføre juridisk drøfting for å komme fram til ein konklusjon
- utforske prinsippet om barnets beste og bruke sentrale reglar i barnelova
- bruke reglar om rettar og plikter mellom ektefellar og mellom sambuarar, og reglar som gjeld ved inngåing og oppløysing av ekteskap
- gjere greie for reglane om uskifte og bruke reglar om arv etter lov og testament
- gjere greie for rettar og plikter i arbeidslivet og bruke sentrale reglar om inngåing og avslutting av arbeidsforhold, varsling og trakassering
- bruke sentrale reglar om likestilling og diskriminering i samfunnet
- utforske grunnprinsippa i avtaleretten og forskjellen mellom ulike typar kjøp, og bruke sentrale reglar om pliktene og rettane til kjøparen og seljaren i samband med forbrukarkjøp og angrerett
- utforske og drøfte dagsaktuelle eller rettshistoriske juridiske problemstillingar

Kompetansemål etter rettslære 2

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- utforske og drøfte skiljet mellom rett og rettferd i ein rettsstat
- utforske og bruke ulike rettskjelder for å løse juridiske problemstillingar
- identifisere partar, krav, rettsleg grunnlag og juridisk problemstilling, og gjennomføre juridisk drøfting for å komme fram til ein konklusjon
- utforske og drøfte dagsaktuelle juridiske problemstillingar eller rettsspørsmål
- utforske demokratiet si stilling i Noreg og Sápmi/Sábme/Sáepmie, og gjere greie for grunnleggjande menneskerettar som varettek dette
- utforske rettsforholdet mellom individ og offentleg forvaltning og bruke sentrale reglar om saksbehandling
- bruke sentrale reglar om personvern og utforske juridiske problemstillingar som oppstår i samband med bruk av informasjons og kommunikasjonsteknologi
- bruke grunnleggjande vilkår til å vurdere spørsmål om erstatning
- utforske reaksjonssystemet og bruke straffleggingsvilkåra til å vurdere straff etter rettsreglar om seksuallovbrot, valdslovbrot og vinningslovbrot
- utforske og drøfte dagsaktuelle juridiske rettsspørsmål som gjeld varetaking av miljøet

Samfunnsgeografi

Samfunnsgeografi handler om å forstå årsaker til og konsekvenser av samfunnsendringer.

Det innebærer å forstå hvordan samfunnet endrer seg på ulike geografiske nivåer; globalt, regionalt og lokalt. Gjennom faget samfunnsgeografi får man et innblikk i samspillet mellom natur og samfunn, og hvordan sosiale, kulturelle, økonomiske og politiske betingelser og prosesser virker inn på menneskers liv. Spesielt ser vi på hvordan globalisering preger

samfunnsutviklingen. Faget skal gi elevene forståelse av hvordan de kan påvirke og delta i styringsprosesser og slik forberede dem på et arbeidsliv for fremtiden.

Faget passer godt for deg som er samfunns- og miljøengasjert. Spesielt legger vi vekt på tiltak for en bærekraftig og framtidsrettet samfunnsutvikling på ulike geografiske nivåer. I faget benyttes dagsaktuelle eksempler i tilknytning til de ulike hovedområdene. Vi er også på flere ekskursionser gjennom skoleåret, blant annet har vi vært på utstillingen Futurum hos NTNU Vitenskapsmuseet og fått et innblikk i Trondheim fram mot 2050 med tanke på klimaendringer.

Læreplanen i Samfunnsgeografi inneholder 4 hovedområder:

Samfunnsgeografiske metoder og teknologi

Du lærer om:

- Geografiske arbeidsmåter og nivåer, samt samfunnsgeografisk kartanalyse.
- Vurdere hvilke kilder du kan stole på

Befolkning og geografisk mobilitet

Du lærer om:

- Befolkningsutvikling på ulike geografiske nivåer (globalt – kontraster mellom industrialiserte land og utviklingsland, nasjonalt og lokalt – distriksutfordringer som fraflytting og eldrebølge)
- Geografisk mobilitet handler om hvordan mennesker påvirker, skaper og endrer steder på ulike geografiske nivåer.
- Hvilke konsekvenser flyttemønstre kan få for både bosetting og næringsvirksomhet, og hvordan vi kan møte ulike utfordringer knyttet til dette.
- Årsaker til flytting og migrasjon

Planlegging og ressursforvaltning

Du lærer å:

- Se sammenhengen mellom ressurstilgang/ ressursbruk, økonomi og samfunnsendringer

Globalisering og bærekraftig utvikling

Du lærer å:

- forstå hvordan ulike samfunn har blitt og er knyttet sammen i et globalt system der makt og ressurser er svært ulikt fordelt.
- Å forstå verden i sammenheng og hvordan vi kan forandre holdninger til miljø- og utviklingsspørsmål.
- Å kunne drøfte spenningene mellom de sosiale, miljømessige og økonomiske aspektene ved bærekraftig utvikling og hvilke handlingsalternativer som finnes.

Kompetansemål samfunnsgeografi

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- utforske, drøfte og presentere samfunnsgeografiske forhold og prosesser ved å bruke kvalitativ og kvantitativ informasjon og faglige metoder og teorier
- utforske et samfunnsgeografisk tema ved å lage problemstilling, og planlegge og gjennomføre et feltarbeid i lokalmiljøet
- forstå hvordan geografiske informasjonssystemer brukes i lokale planprosesser, og reflektere over konsekvenser av planer og hvordan ulike aktører kan påvirke planprosesser
- gjøre rede for demografiske forhold og bruke teorier og modeller for å drøfte sammenhenger mellom befolkningspolitikk, ressurser og bærekraft på ulike geografiske nivåer
- gjøre rede for årsaker og endringer i bosetting og flyttemønstre nasjonalt og internasjonalt og drøfte muligheter, utfordringer og konsekvenser av migrasjon
- analysere samfunnsgeografiske forhold i urfolks bosettingsområder og reflektere over problemstillinger knyttet til ressursforvaltning i disse områdene
- gjøre rede for sammenhengen mellom ressurser, lokalisering av økonomisk aktivitet, globalisering og bærekraftig utvikling, og drøfte årsaker og konsekvenser av dette på ulike geografiske nivåer
- reflektere over hvordan lokale og globale forskjeller i levekår oppstår, og bruke utviklingsteorier til å drøfte ulike handlingsalternativer for utvikling av samfunn
- drøfte regionbegrepet og årsaker til regiondanning og regionale endringer på ulike geografiske nivåer
- beskrive hvordan byer har utviklet seg i ulike deler av verden, og drøfte hvordan man planlegger bomiljøer for fremtiden som sikrer gode sosiale, økonomiske og miljømessige forhold
- reflektere over hva sted og stedsidentitet er, og hvordan disse kan endre seg over tid
- drøfte hvordan digitalisering påvirker og endrer ulike sider av samfunnet på ulike geografiske nivåer, og reflektere over maktforhold knyttet til eierskap og forvaltning av egne og andres data
- drøfte ulike konsekvenser av samfunnsutviklingen og utforske og vurdere tiltak for å håndtere ulike framtid utfordringer

Sosiologi og sosialantropologi

Sosiologi og sosialantropologi handler om å forstå det moderne samfunnet og hvordan samfunnsutviklingen har påvirket og fortsatt påvirker individ og samfunn. Faget skal også skape forståelse av hvordan det å leve i et mangfoldig samfunn former identiteten vår og hvordan vi er med på å forme samfunnet og kulturen rundt oss.

Hovedområdene i faget er:

Samfunnsvitenskapelig metode og kildebruk

Sentrale spørsmål vi jobber med:

- Sosial *adfærd* - hvorfor gjør vi det vi gjør?
- Sosiale *strukturer* – hva og hvem påvirkes vi av? Hva er sammenhengen mellom sosialt samspill og kommunikasjon?
- Sosiale *avvik* - hvorfor bryter noen med normene og hva gjør det med individ og samfunn?
- Sosial *ulikhet* – hva er grunnen til at vi er forskjellige? Hvorfor har noen mer makt og hva gjør det med fordelingen mellom oss?
- *Kulturforståelse* - hvorfor er det likheter og forskjeller innad og mellom kulturer?
- *Bærekraftig utvikling* – hva har sosiale og økonomiske forskjeller å si for det samfunnet vi vil ha?

Kompetansemål

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- finne og vurdere informasjon for å analysere faglige spørsmål og problemstillinger
- vurdere samfunnsvitenskapelige teorier, metoder og tenkemåter, og bruke disse for å utforske sosiale og kulturelle fenomener og gjennomføre samfunnsfaglige undersøkelser
- gjøre rede for og reflektere over sosialisering som en livslang prosess
- drøfte årsaker til sosiale avvik og reflektere over og vurdere individuelle og kollektive reaksjoner
- drøfte ulike oppfatninger av begrepet kultur, og sammenligne kulturfenomener innad i og mellom kulturer
- analysere hvordan kulturer er stabile og i endring, og drøfte utfordringer og muligheter som følger av kulturelt mangfold
- gjøre rede for ulike former for makt og vurdere hvordan utøvelse av makt påvirker aktører, strukturer og handlinger
- drøfte hvordan medier, kommunikasjon og samhandling endrer seg i takt med utvikling av ny teknologi
- reflektere over årsaker til marginalisering i samfunnet og utforske og vurdere tiltak som kan motvirke utenforskap og fremme inkludering
- utforske og reflektere over mangfold og variasjoner i ulike urfolks kulturer og samfunnsliv
- drøfte betydningen av kulturforståelse og interkulturell kompetanse i et demokratisk og mangfoldig samfunn
- bruke teorier om lagdeling og klasser for å drøfte sosial ulikhet

- gjøre rede for forutsetninger for sosial mobilitet og drøfte konsekvenser av høy og lav sosial mobilitet i ulike samfunn og kulturer
- drøfte konsekvenser av ulik organisering av arbeid og vurdere betydningen av arbeid og produksjon for individ og samfunn
- vurdere ulike former for arbeidsdeling og drøfte sammenhenger mellom teknologi, produksjon og samfunnsendringer
- vurdere hvordan politiske ideologier behandler makt- og fordelingsspørsmål, og drøfte oppfatninger av rettferdighet og fordeling
- drøfte sammenhenger mellom sosiale prosesser og sosial ulikhet på individ- og samfunnsnivå, og muligheter for å skape bærekraftige samfunn